

Oponentský posudek diplomové práce Heleny Volkové Proroctví v Lukášově evangeliu

Autorka práce Helena Volková zřejmě inspirována pojetím L. T. Johnsona z komentáře k Lukášovu evangeliu (Evangeliu podle Lukáše, česky Kostelní Vydří : Karm. nakl. 2005) se pokusila ve své práci doložit, že Lukášovo evangelium „je vystavěno na prorockých textech: ty tvoří jeho hlavní linii“. Název práce tedy zcela nevystihuje autorčin záměr ani obsah práce – snad by se dal upřesnit ve smyslu prorocký fenomén, prorocká dimenze, prorocká koncepce apod., protože samotných proroctví jakožto definované literární formy v evangeliu zas tak mnoho není.

Svou práci rozdělila do 7 kapitol: Proroctví ve Starém zákoně, Vztah starozákonních proroctví k novozákonním, Proroctví v Lukášově evangeliu, Naplnění starozákonních proroctví v Lukášově evangeliu, Proroctví vyřčená a současně naplněná v Lukášově evangeliu, Předpovědi událostí, které se mají naplnit v budoucnu, Prorocké postavy. Kapitoly jsou nestejně kvalitní a nestejně hloubky záběru. Autorka vyslovila tezi, kterou poněkud nekriticky převzala právě ze zmiňované publikace Johnsonovy; její důkazy se mi jeví na leckterých místech jako značně sporné. Při čtení mi připadlo, že autorka vychází více z dogmatických pozic než biblických, že tedy si nezvolila k zvládnutí svého úkolu zcela adekvátní metodu.

Prvním problémem, který vyvstává již na samém počátku práce, je vymezení pojmu prorok. Helena Volková se odvolává na Slovník biblické teologie L. X. Dufoura, což se mi jeví jako nedostatečné. V biblické době (starozákonní i novozákonní) zaznamenalo pojetí proroka značný vývoj a v každém případě zůstalo pojmem ne zcela jednoznačným. Současné pojetí pojmu prorok a prorocký tomu ještě nahrává. S vymezením proroka, jak ho autorka uvádí na s. 6n, lze polemizovat. Prorokovo vyvolení není zdaleka vždycky potvrzováno tím, že koná mocné skutky, resp. zázraky. Neplatí to o mnoha starozákonních prorocích a neplatí to ani o Janu Křtiteli. Navíc v době starozákonní existovaly různé kategorie proroků, ba dokonce celá část kánonu nese titul Proroci (přední) a ti mají s takto úzkým vymezením, které autorka uvádí, málo společného. Prorok, jak je chápán v tradici „klasických“ proroků, je charakterizován především tím, že skrze něho mluví Bůh, že mluví na místě Boha, je Božími ústy – a to slovy i gesty (činy), reprezentuje Boží vůli. Také věty typu „Všichni starozákonní proroci jsou jeho (=Ježíše Krista) předobrazem a zároveň ho ohlašují.“ jsou natolik zjednodušující a dogmatizující, že jsou biblické realitě nepravdy.

Druhým problémem je pro mne skutečnost, že si autorka neujasnila, zda mluví jednoznačně o Lukášově teologické koncepci nebo o historické realitě a už vůbec nevzala v úvahu, že mnoho materiálu, který přiřazuje k Lukášovým prorockým textům, není jeho vlastní provenience. Aby mohla doložit svou tezi, musela by zkoumat, jak se Lukášovo zpracování tradiční látky liší od Mk nebo Mt. Pak by snad mohla vyvodit takové závěry. Z celé práce a víceméně i z Johnsonova komentáře na mne dýchá snaha nahradit tradiční pojetí Lukášovy teologické koncepce jako spásně dějinné prezentováním této koncepce jako prorocké. Jaký je z toho užitek, jsem tak zcela nepochopila. Navíc v autorčině pojetí se ztratila ta dimenze, která je pro Lukáše jako autora tak důležitá, totiž historiografická.

Nebudu komentovat jednotlivosti, protože by toho bylo mnoho. V autorčině přístupu k tématu mně nejvíce vadí práce se starozákonními texty, jejichž naplnění vidí v jednotlivých verších evangelia. Tento způsob práce, jenž lze nejspíš přirovnat k odkazům uváděným v bibli pod čarou, není exegeticky korektní. Jde spíše o dogmatické závěry než o skutečnou exegezi. Pokud nemůžeme jednoznačně jazykově nebo přímou citací doložit, že autor měl daný výrok na mysli (jak je tomu méně sporně v Mt), musíme se spokojit s pouhým odkazem na podobné místo v rámci bible, nikoliv tvrdit, že tomu tak je. Další problém pro mne představuje uvádění těchto starozákonních výroků bez ladu a skladu. Jen přeneseně (tedy v poněkud jiném významu, než jsou výroky proroků) lze označovat např. text žalmu za prorocký. Slovem prorocký se v práci míní různé věci. Často se tím míní výrok či situace, které nějak odkazují do budoucnosti (předpověď), což je zavádějící. Autorka tím má mnohdy na mysli Lukášovo schéma předpověď – naplnění, právě to, co se tradičně označuje jako jeho spásně dějinná koncepce. Toto nedostatečné respektování kategorií a literárních žánrů, jejich přesnější vymezení, se týká celé práce.

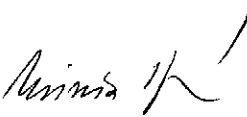
Nikdo také nebude popírat, že Ježíš sám sebe jakožto historická postava v dějinách Izraele řadil do linie proroků (a to mnohem víc v onom základním slova smyslu – toho, jehož posílá Bůh, aby zvěstoval jeho vůli, jeho přítomnost mezi lidmi, jeho vládu – království) a očekával s největší pravděpodobností osud proroka (snad i v návaznosti na osud Jana Křtitele). Zároveň byl ovšem i postavou mesiánskou (a dobově byl tak nesporně interpretován), což je o něčem jiném, o jiném poslání a úkolu. Minimálně tyto dvě dimenze nelze beze všeho směřovat, i když se obě u Ježíše propojují. Nakonec byl jako mesiánsko-královský претендент popraven. Nikoliv prorocká dimenze, ale mesiánská byla spojována s královským nárokem,

s představou o „změně vlády“. Tam ukazovaly i jeho zázraky. Navíc jeho zázraky stojí v linii různých židovských divotvůrců, Božích svatých (viz Chanan, Chanina ben Dosa apod.), avšak i od nich – stejně jako od zázraků Eliši či Eliáše – se liší. Ježíšovy zázraky nebyly primárně potvrzením jeho prorockého charismatu, nýbrž manifestací mesiánského poslání, nastolení mesiánské doby, Boží vlády skrze Ježíšovu osobu. K této manifestaci patří stejně jako zázraky i Ježíšovo společenství s hříšníky, celníky, lidmi na okraji, jeho způsob učení (autorita na Zákonem, což by si žádný prorok neosoboval). Kdybych to zjednodušila, tak prorok (ve smyslu klasických /zadních/ proroků) zvěstuje Boží vůli slovy a gesty („učí“, kritizuje, „vyhrožuje“, volá k nápravě, zaslibuje, povzbuzuje; snad by se dalo říci, že pokud jde o mesiáše, mesiánskou dobu, tak ho/ji zvěstuje, ale není jejích nositelem), mesiáš koná, nastoluje Boží vládu. V Ježíšovi byly obě dimenze přítomné a všichni evangelisté si toho byli vědomi – každý z nich to ovšem podával trochu jinak. Bylo by pak důležité se pokusit odlišit Ježíšovo vlastní sebepojetí jako proroka a Lukášovu další interpretaci a vysvětlit její význam.

Je možné – a to snad bylo cílem práce dokázat –, že u Lukáše prorocká dimenze pochopení Ježíše převažuje nad ostatními, autorka mě však o tom vinou nejasné metody zcela nepřesvědčila. Proč bylo pro Lukáše tak podstatné zdůraznit právě tuto dimenzi Ježíšova působení? Všechny Ježíšovy řeči a skutky, jak je Lukáš zaznamenal, nelze převést na prorocké řeči a činy, o což autorka se velmi často pokouší (dlužno říci, že inspirována Johnsonovým komentářem). Také Ježíšovy učedníky – apoštoly lze i v rámci Lukášova vlastního pojetí obtížně označit za Ježíšovy prorocké nástupce (s. 63). Prvotní církev (a Lukáš je autor nejspíš druhé až třetí generace!) odlišovala učitele, proroky, apoštoly atd. Nelze tedy všechno převádět na jedinou kategorii. Autorka se podle mého názoru nechala příliš unést svou prorockou koncepcí.

Autorka si dala dost práce, aby Lukášovo evangelium pečlivě prozkoumala a svá tvrzení v rámci svého pojetí doložila. Velmi konsekventně se držela svého úkolu, což lze hodnotit kladně. Její práce je po stránce formální pečlivá a odpovídá nárokům na diplomovou práci. Doporučuji přes své kritické připomínky k obhajobě. Navrhuji hodnocení v rozmezí **velmi dobře – dobře** s ohledem na vlastní obhajobu.

21. 5. 2008

Mireia Ryšková